

การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกรชุมชนบ้านเจริญธรรม
ตำบลเขาขลุง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

Farmers' Participation in Waste Management of Charoen Tham Community, Khao Khlung
Sub-district, Banpong District, Ratchaburi Province

สุพิชาพร ศรีขวัญ¹ จิรธินาฏ ถังเงิน^{1*} คณิงรัตน์ คำมณี¹ และพันธ์จิตต์ สีเหนียง¹
Supichaporn Srikhwan¹, Jirattinart Thungngern^{1*}, Kanungrat Kummanee¹ and
Panchit Seeniang¹

Received: October 18, 2023

Revised: December 18, 2023

Accepted: December 19, 2023

Abstract: The purposes of this research were to study 1) general information about household waste management among farmers, 2) waste management processes and the benefits they provide to the community and 3) farmers' participation in waste management. The research was conducted with two sample groups: 1) community leaders from a waste-free community project, consisting of 1 person and 2) participation of farmers from 40 households. Data were collected through interviews and surveys from February to March 2023, and descriptive statistics were used to analyze the data. The research findings reveal that the majority of farmers were females (60.00%), with an average age of 43.70 years and reside in the area for an average of 26.03 years. The waste found was predominantly organic waste (35.45%). The community's waste management process consists of 1) recognizing waste-related issues, 2) establishing waste management committees, 3) promoting waste separation, 4) building awareness about waste management, 5) providing knowledge training on waste management, and 6) developing learning resources for waste management. The overall results of farmers' participation in waste management were at a moderate level (average score of 3.01), with farmers' participation at the highest level of participation in activities (average score of 3.16), followed by participation in evaluating (average score of 3.15), participation in decision-making (average score of 3.05), and, lastly, participation in receiving mutual benefits (average score of 2.59). The research suggests that local authorities should support and encourage both farmers and the younger generation to play a role and participate in waste management processes to develop sustainable waste management practices effectively.

Keywords: participation, waste management, principle of 3Rs

¹ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นครปฐม 73140

¹ Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agriculture at Kamphaeng Saen, Kasetsart University, Nakhon Pathom, 73140, Thailand

*Corresponding author: agrjnt@ku.ac.th

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการขยะในครัวเรือนของเกษตรกร 2) กระบวนการจัดการขยะและประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน และ 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกร จากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำโครงการชุมชนปลอดขยะจำนวน 1 คน และ 2) เกษตรกรบ้านเจริญธรรม จำนวน 40 ครัวเรือน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.00) มีอายุเฉลี่ย 43.70 ปี อาศัยอยู่ในพื้นที่เฉลี่ย 26.03 ปี ขยะที่พบเป็นขยะอินทรีย์ (ร้อยละ 35.45) กระบวนการจัดการขยะของชุมชน ประกอบไปด้วย 1) การรับรู้ปัญหาขยะ 2) การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการขยะ 3) การส่งเสริมให้คัดแยกขยะ 4) การสร้างความตระหนักในการจัดการขยะ 5) การอบรมความรู้ในการจัดการขยะ 6) การพัฒนาฐานเรียนรู้ด้านการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการขยะภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.01) โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.16) รองลงมาเป็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.15) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 3.05) และอันดับสุดท้ายคือการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย 2.59) ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ หน่วยงานท้องถิ่นควรกระตุ้นให้เกษตรกรและเยาวชนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกระบวนการจัดการขยะเพื่อพัฒนากิจกรรมฐานการเรียนรู้ให้เกิดการจัดการขยะได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การจัดการขยะ, หลัก 3Rs

คำนำ

สถานการณ์ปัญหาขยะในชุมชนนับเป็นปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่วิกฤตระดับประเทศ พบว่าในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้สัดส่วนขยะพลาสติกเพิ่มขึ้น เป็นผลมาจากการสั่งสินค้าออนไลน์และการสั่งซื้ออาหารเดลิเวอรี่ที่มีบรรจุภัณฑ์หีบห่อและอุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดขยะพลาสติก ทำให้ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาขยะที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสวนทางกับทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังลดลงอย่างรวดเร็ว จนอาจนำไปสู่ภาวะการขาดแคลนทรัพยากร จากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ (2564) ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศใน ปี พ.ศ. 2564 ถึง 24.98 ล้านตัน หรือประมาณ 68,438 ตันต่อวัน โดยอัตราการผลิตขยะต่อคนประมาณ 1.02 กิโลกรัมต่อวัน ซึ่งใน 1 ปีจะถูกส่งไปกำจัดอย่างถูกต้องเพียง 9.28 ล้านตัน (ร้อยละ 37.10) ส่วนที่เหลือนำไปกำจัดไม่ถูกต้อง 7.81 ล้านตัน (ร้อยละ 31.30) ปริมาณขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ได้มี 7.89 ล้านตัน (ร้อยละ 31.60) และมีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างประมาณ 7.50 ล้านตันต่อปี (ร้อยละ 30.02)

จากปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาจึงได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติ โดยกรมควบคุมมลพิษ (2559) ได้จัดทำเป็นแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559 – 2564) โดยกำหนดแนวทางการปฏิบัติ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 2) เพิ่มศักยภาพการจัดเก็บ ขนส่งขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 3) เพิ่มศักยภาพการกำจัด การใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 4) พัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ในการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย และ 5) สนับสนุนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายเพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะที่ต้นทาง นอกจากนี้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2565) จัดทำโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร โดยนำแนวคิด “Zero Waste” หรือ “การจัดการขยะเหลือศูนย์” ตามหลัก 3Rs คือ

Reduce หรือการลดปริมาณขยะ Reuse หรือการใช้ซ้ำ และ Recycle หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการขยะจากต้นทางแหล่งกำเนิดขยะ การจัดการกลางทางโดยผ่านระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดการปลายทาง คือ การกำจัดที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

จากแนวทางการจัดการปัญหาขยะข้างต้น ทำให้ทราบว่า การจัดการกับปัญหาขยะ ไม่สามารถผลักดันให้เป็นภาระของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่ทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการลด การคัดแยก และการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย โดยเริ่มจากตนเอง ครอบครัว หมู่บ้าน หรือชุมชน รวมถึงองค์กรต่างๆ จึงจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหามูลฝอยได้ และนอกจากนี้ยังช่วยให้ประหยัดงบประมาณ และทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย ซึ่งการจัดการขยะชุมชนให้ถูกวิธีโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนช่วยดำเนินการจัดการขยะอย่างถูกต้อง จะทำให้ปัญหาในการจัดการขยะเกิดผลเป็นรูปธรรมและเกิดการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกทางหนึ่ง (พัชรวิ, 2550)

ชุมชนบ้านเจริญธรรม ตำบลเขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็น 1 ในหมู่บ้านของอำเภอบ้านโป่งที่เข้าร่วมโครงการประกวด “ชุมชน LIKE (ไร่) ขยะ” ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ระดับอำเภอบ้านโป่ง และรองชนะเลิศอันดับ 1 ระดับประเทศ จุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการจัดการขยะของชุมชนขึ้นมาจากในอดีตชาวบ้านในชุมชนจะนำขยะที่เหลือทิ้งทั้งขยะเปียก ขยะแห้ง เศษกิ่งไม้ ใบไม้ มากองรวมกันแล้วเผา ก่อให้เกิดมลพิษและปัญหาขึ้น ทางผู้ใหญ่บ้านจึงนำปัญหาดังกล่าวนี้ไปปรึกษากับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง จนเกิดแนวทางในการจัดการกับปัญหาขยะที่ต้นทางขึ้น โดยมีบริษัท SCGP บ้านโป่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องของการคัดแยกขยะ ต่อมาได้จัดตั้งฐานการเรียนรู้ขึ้น 4 ฐานการเรียนรู้ คือ 1) ฐานกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือน 2) ฐานน้ำหมัก

พาสเจอร์ 3) ฐานจักสาน และ 4) ฐานทำปุ๋ยอินทรีย์แบบไม่กลับกอง รวมทั้งยังจัดตั้งกลุ่มเด็กรุ่นใหม่ใจรัก 3R ขึ้นมาเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้และกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน

จากความสำคัญดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนบ้านเจริญธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการขยะของชุมชนที่มีเกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการขยะของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการขยะในครัวเรือนของเกษตรกร 2) กระบวนการจัดการขยะและประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน และ 3) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรบ้านเจริญธรรมในการจัดการขยะ ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเจริญธรรม และพัฒนาเป็นนโยบายการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกรชุมชนบ้านเจริญธรรม ตำบลเขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำโครงการชุมชนปลอดขยะจำนวน 1 คน เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการขยะของชุมชนและประโยชน์ที่เกิดขึ้น และ 2) เกษตรกรบ้านเจริญธรรม ตำบลเขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2566 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นเกษตรกรที่มีรายได้หลักหรือรายได้เสริมที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเจริญธรรม ตำบลเขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และ 2) เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน โดยมีตัวแทนในครัวเรือนที่ยินยอมตอบ

แบบสอบถาม จำนวน 40 ครั้วเรือน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะในครั้วเรือนและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับชุมชน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วม มีการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมมาก ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมน้อย และ ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยสรุปตามประเด็นที่สำคัญที่ได้สัมภาษณ์ ภายใต้งบระบวนการในการจัดการขยะของชุมชน ตั้งแต่

กระบวนการรับรู้ปัญหา การค้นหาสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางในการจัดการปัญหาขยะร่วมกัน

ผลการทดลองและวิจารณ์ ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการขยะในครั้วเรือน ของเกษตรกร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.00 และเพศชายร้อยละ 40.00 อายุเฉลี่ย 43.70 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช. ร้อยละ 50.00 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 20.00 อนุปริญญา/ปวส. และปริญญาตรี ร้อยละ 15.00 (เท่ากัน) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เฉลี่ย 26.03 ปี ประเภทของขยะในครั้วเรือน พบว่า ขยะที่พบในครั้วเรือนมากที่สุดเป็นอันดับ 1 คือ ขยะอินทรีย์ ร้อยละ 35.45 อันดับ 2 คือ ขยะพลาสติก ร้อยละ 23.64 อันดับ 3 คือ ขยะจากภาคการเกษตร ร้อยละ 22.73 และ อันดับ 4 คือ ขยะติดเชื้อ ร้อยละ 18.18 (Figure 1)

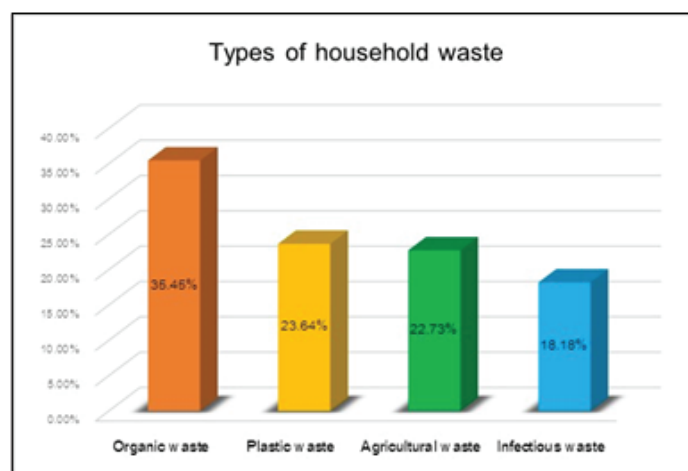

Figure 1 Types of household waste

จากผลการศึกษาพบว่า ขยะอินทรีย์ที่เกิดขึ้นในครั้วเรือนส่วนใหญ่เป็น เศษอาหาร เศษข้าว ร้อยละ 35.45 ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพบูลย์ (2555) ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์และการจัดการขยะมูลฝอยของครั้วเรือนประชาชน พบว่า ชนิดขยะเปียกที่พบมากที่สุดคือ เศษอาหาร เศษข้าว ขนหม ซึ่งหากสามารถกำจัดขยะอินทรีย์เหล่านี้ได้ ก็จะช่วยลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนได้มากเช่นกัน ในส่วน

ของเกษตรกรบ้านเจริญธรรมมีการจัดการขยะอินทรีย์โดยการแยกขยะแล้วทิ้งในถังเพื่อหมักเป็นปุ๋ย โดยทางชุมชนจะเตรียมถังไว้จำนวน 3 ถัง ฝังไว้ในดินเพื่อไม่ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็น ซึ่งวิธีการจัดการขยะอินทรีย์ของชุมชนบ้านเจริญธรรมมีความสอดคล้องกับแนวทางของคู่มือประชาชน เรื่อง การจัดการขยะในครั้วเรือนของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (ม.ป.ป.) ที่อธิบายถึงการจัดการปัญหาขยะเปียกหรือ

ขยะอินทรีย์ที่สามารถย่อยสลายได้ด้วยวิธีการนำมาหมักทำปุ๋ย และนำวิธีการทำถังขยะหมักเพื่อจัดการขยะเปียกมาจากชุมชนบ้านรางพลับ โดยใช้ถังพลาสติก 3 ใบ โดยใบแรกนำมาเจาะรูให้ทั่วทั้งด้านล่างของถัง ใบที่สองเจาะรูเล็กๆ รอบขอบทั้งด้านข้างพร้อมกับนำก้นถังออก แล้วนำมาวางคว่ำครอบบนถังใบแรก ส่วนใบสุดท้ายตัดก้นถังออกแล้วนำมาครอบถังใบที่สอง จากนั้นก็ปิดฝาแล้วนำถังฝังลงในดินนำเศษอาหารที่ย่อยสลายได้มาเทใส่ลงไป จุลินทรีย์และสัตว์ในดินต่างๆ จะย่อยสลายเศษอาหารเป็นธาตุอาหารพร้อมส่งคืนเพื่อทำให้พืชผักเติบโตงอกงาม

ในส่วนขยะพลาสติกและขยะที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ คิดเป็นร้อยละ 23.64 โดยแต่ละบ้านจะมีถังไว้สำหรับแยกขยะจำพวก ขวดแก้ว ขวดพลาสติก กระป๋อง หรือกระดาษ เพื่อนำไปขาย หรือนำไปรวมกับทางโครงการของหมู่บ้านเพื่อขายรวมกันและนำเงินที่ได้ไปเข้ากองทุนของหมู่บ้าน โดยการจัดการขยะแห่งของชุมชนแห่งนี้มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 ของกรมควบคุมมลพิษ (2559) ที่ใช้เป็นแนวทางเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นสังคมปลอดขยะ (Zero Waste Society) ตามแนวคิด 3Rs ซึ่งมีการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานเน้นการลด การคัดแยก และการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย การใช้ให้น้อยลง ลดการใช้วัสดุ ผลิตภัณฑ์ ที่ก่อให้เกิดขยะเพื่อลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้น (Reduce) การนำวัสดุ ผลิตภัณฑ์ที่ยังสามารถใช้งานได้ กลับมาใช้ซ้ำ (reuse) โดยการนำวัสดุ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานแล้วมาแปรรูป เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ หรือรีไซเคิล (recycle) ซึ่งขยะรีไซเคิลสามารถแยกได้เป็น 4 ประเภท คือ แก้ว กระดาษ พลาสติก และโลหะ จึงมีการส่งเสริมให้ประชาชนเลือกสินค้าที่ทำมาจากวัสดุที่สามารถรีไซเคิลได้ และการร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการคัดแยกขยะ และการนำขยะรีไซเคิลเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นสินค้าใหม่

สำหรับขยะทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 22.73 ประกอบด้วย เศษใบไม้/กิ่งไม้/แกลบ/ฟาง

เป็นส่วนใหญ่ โดยเกษตรกรจะนำไปกองรวมกันใต้โคนต้นไม้เพื่อให้จุลินทรีย์ย่อยเศษกิ่งไม้ ใบไม้ ส่วนขยะจำพวกถุงปุ๋ยจะแยกเก็บไว้ใช้งานในครั้งต่อไป ขยะจำพวกอุปกรณ์การเกษตรที่ชำรุดแล้ว บางส่วนที่สามารถขายเป็นเศษเหล็กได้จะนำไปขาย บางส่วนขายไม่ได้จะนำไปทิ้งในจุดที่หมู่บ้านจัดสรรไว้ สำหรับครัวเรือนที่มีการเลี้ยงสัตว์จะจัดการโดยการนำมูลสัตว์ไปทำเป็นปุ๋ยคอก หรือถ้ามีมากจะนำไปขาย สอดคล้องกับหลักการ zero waste แนวทางการลดขยะให้เหลือศูนย์ หรือลดจำนวนขยะต่อคนให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการหยุดปัญหาตั้งแต่ต้นทาง โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีพื้นฐานของการผลิตภาคการเกษตร สามารถนำแนวคิด zero waste agriculture คือ ระบบการผลิตทางการเกษตรให้ปลอดภัยเหลือใช้น้อยที่สุดมาปรับใช้ ซึ่งชุมชนบ้านเจริญธรรมเป็นชุมชนที่มีขยะประเภทขยะทางการเกษตรเกิดขึ้นและนำแนวทางนี้มาปรับใช้ในการจัดการขยะ

อันดับสุดท้าย คือ ขยะติดเชื้อในครัวเรือนร้อยละ 18.18 ประกอบไปด้วย หน้ากากอนามัย ที่ตรวจเชื้อโควิด สำลี ผ้าพันแผล เป็นต้น โดยเกษตรกรจะทำการแยกขยะแต่ละประเภทไว้ และนำไปรวมกันในจุดที่ทางหมู่บ้านได้จัดสรรไว้ให้โดยเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการจัดการขยะจากคู่มือการคัดแยกขยะอันตรายสำหรับเยาวชน โดย สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร (2558) ที่มีขั้นตอนการทิ้งขยะ คือ ใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีให้หมดก่อนทิ้ง แยกประเภทขยะ ใส่ขยะอันตรายไว้ในถุงขยะแยกจากขยะประเภทอื่นๆ และติดป้ายให้เจ้าหน้าที่เห็นชัดเจนว่าเป็นขยะอันตราย โดยแยกทิ้งขยะตามประเภทและสีของถังขยะที่ระบุไว้ โดยทิ้งถุงที่ใส่ขยะอันตรายลงในถังขยะสีแดงหรือสีส้มเท่านั้น

กระบวนการจัดการขยะของชุมชนและประโยชน์ที่เกิดขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้นำโครงการชุมชนปลอดขยะเกี่ยวกับกระบวนการจัดการขยะของชุมชนนั้น ผลการศึกษา สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ (Figure 2)

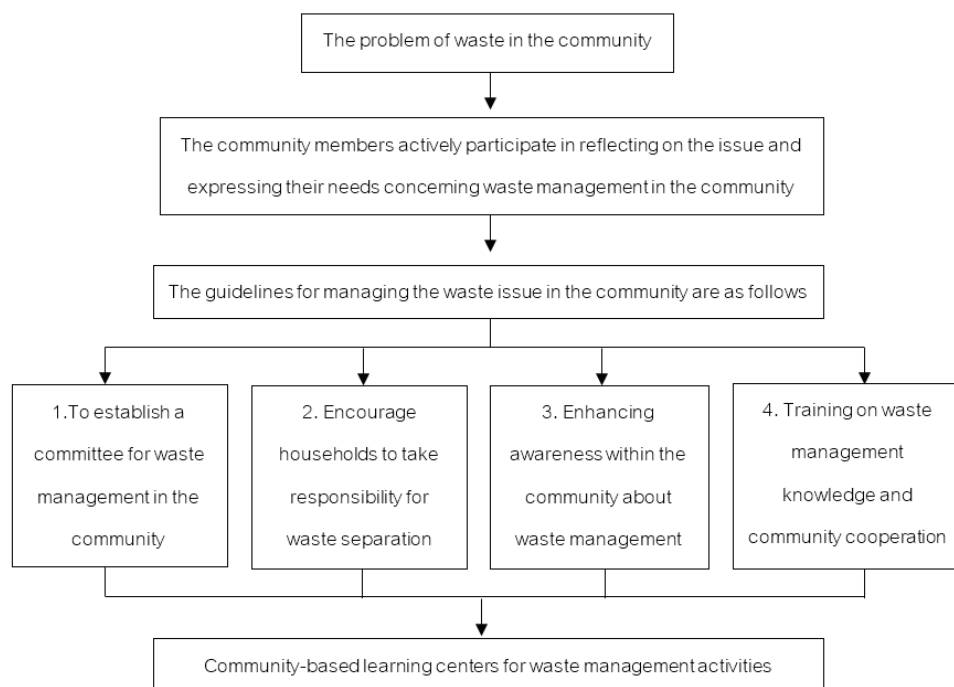

Figure 2 The community's waste management process

จากผลการศึกษา นั้น สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการที่สำคัญของชุมชนในการจัดการกับปัญหาขยะ คือ การรับรู้ถึงปัญหาของขยะและผลกระทบที่เกิดขึ้นร่วมกัน จากนั้นจึงดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการจัดการขยะ ร่วมกับหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาสูงที่เน้นเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือน มากกว่าการจัดเก็บขยะโดยใช้รถขยะ โดยมีหลักการในการจัดการโดยใช้ 3Rs ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาริญนิตา และวิจิตรา (2565) ที่ชุมชนมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะ โดยการใช้หลัก 3Rs เป็นนโยบายหลักในการลดขยะ การคัดแยกขยะรีไซเคิลอย่างถูกต้อง และการแปรรูปขยะภายในชุมชน

โดยกระบวนการจัดการขยะของชุมชนบ้านเจริญธรรม มีแนวทางในการดำเนินการผ่านคณะกรรมการในการจัดการขยะชุมชนที่เริ่มต้นจากครัวเรือนก่อนเป็นอันดับแรก การสร้างความตระหนักให้กับชุมชน และเสริมสร้างความเข้าใจโดยการอบรมให้ความรู้ และการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาช่วยสนับสนุน ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและบริษัทสยามคราฟท์อุตสาหกรรม จำกัด (SCGP)

โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานจัดการขยะนั้น ได้มีการพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากฐานการเรียนรู้ในการจัดการขยะจำนวน 4 ฐาน ดังนี้

1. ฐานเรียนรู้กำจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือน

จุดเริ่มต้นในการทำฐานเรียนรู้กำจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือนมาจากหมู่บ้านข้างเคียง มีตลาดนัดเพื่อให้ประชาชนได้มาซื้อสินค้า หลังจากแม่ค้าขายของเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีเศษผัก เศษผลไม้เหลืออยู่ โดยแม่ค้าจะนำมาทิ้งบริเวณข้างถนนภายในชุมชน ทำให้เกิดความสกปรก ส่งกลิ่นเหม็น ไม่สะอาดทางคณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น และได้ข้อสรุปตรงกันว่า ควรมีการตั้งศูนย์การเรียนรู้ไส้เดือน เพื่อจัดการกับเศษผัก เศษผลไม้ ที่ก่อให้เกิดขยะและส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภฤศยา และวรรณิ (2555) ศึกษาการเลี้ยงไส้เดือนเชิงพาณิชย์ในการจัดการขยะอินทรีย์ และกรมส่งเสริมการเกษตร (2563) เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยจากมูลไส้เดือน

เลี้ยงไส้เดือนพันธุ์แอฟริกันไนท์ครอเลอร์ (African Night Crawler: AF) เพื่อช่วยในการกำจัดขยะอินทรีย์เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงดิน

ทั้งนี้ จึงได้มีการรวมกลุ่มเลี้ยงไส้เดือนพันธุ์แอฟริกันไนท์ครอเลอร์ (African Night Crawler: AF) เพราะไส้เดือนพันธุ์แอฟริกันไนท์ครอเลอร์ มีข้อดีคือเลี้ยงง่าย โตเร็ว กินตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้ได้ปุ๋ยมูลไส้เดือนปริมาณมาก เนื่องจากไส้เดือนพันธุ์แอฟริกันไนท์ครอเลอร์ เป็นพันธุ์ที่อาศัยอยู่ใต้ดินแต่ขึ้นมาถ่ายอยู่บนพื้นผิวดิน ทำให้ง่ายและสะดวกต่อการจัดเก็บมูลไส้เดือน โดยสมาชิกในกลุ่มจะมีทั้งหมด 18 คน แต่ละคนแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและช่วยกันทำ โดยวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ จะมีเด็กและเยาวชน มาร่วมทำกิจกรรมภายในฐานการเรียนรู้ ซึ่งมูลไส้เดือนที่ได้ส่วนหนึ่งก็จะแบ่งปันให้กับสมาชิก แปลงผักในชุมชนและโรงเรียน นำไปใส่ในแปลงพืชผัก หากมีพื้นที่เหลือก็จะขายในราคา กิโลกรัมละ 20 บาท

2. ฐานเรียนรู้ทำน้ำหมัก

จุดเริ่มต้นมาจากคนในชุมชนมีอาชีพปลูกผักและทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการทิ้งภาชนะบรรจุภัณฑ์ของสารเคมีต่างๆ ซึ่งเป็นขยะอันตราย จึงได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดการใช้สารเคมีและลดขยะอันตราย โดยสมาชิกในกลุ่มมีกันทั้งหมด 11 คน เพื่อแจกจ่ายให้กับชาวบ้านในชุมชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่มีข้อตกลงกันว่าทุกคนที่มาเอาน้ำหมักจะต้องนำขวดเปล่ามาบรรจุใส่ และนำวัตถุดิบที่ใช้ในการทำน้ำหมักซึ่งเป็นขยะที่เหลือของบ้านนำมาให้ที่ฐานการเรียนรู้ด้วย รวมถึงนำผลผลิตที่ได้ไปแจกจ่ายให้กับโรงเรียนวัดเจริญธรรม

3. ฐานการเรียนรู้การทำจักสาน

สืบเนื่องจากปัญหาบริเวณข้างถนนและหัวไร่ปลายนา มีต้นไผ่ล้มขวางทางอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เดิมเมื่อตัดแล้วจะนำมาเผาทิ้งทำให้เกิดมลภาวะเกิดมลพิษกับสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับต้นไผ่ โดยที่ประชุมมีความเห็นว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ ในอดีต มีความรู้ความสามารถในการจักสาน และได้ถ่ายทอดไว้กับรุ่นลูกหลาน จึงควรสืบทอด

ความรู้ของบรรพบุรุษ โดยนำไผ่ที่ตัดทิ้งแล้วซึ่งเป็นขยะอย่างหนึ่ง มาทำให้เกิดประโยชน์ เพิ่มมูลค่า โดยนำมาเป็นเครื่องจักสานในรูปแบบต่างๆ ต่อมา จึงได้มีการตั้งกลุ่มจักสานขึ้น โดยมีสมาชิกทั้งหมด 12 คน แต่ละคนก็จะช่วยกันจักสานตามรูปแบบต่างๆ เพื่อทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้ เพิ่มรายได้ให้กับทางกลุ่ม และในวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ จะมีเยาวชนกลุ่มเด็กรุ่นใหม่ใจรัก 3Rs มาร่วมทำกิจกรรมภายในฐานการเรียนรู้

4. ฐานการเรียนรู้ การทำปุ๋ยอินทรีย์ แบบไม่กลับกอง

เริ่มต้นจากในหมู่บ้านมีเศษหญ้า กิ่งไม้ ใบไม้ ต้นไม้แห้ง ที่ตัดแล้วก็จะนำมาเผาทิ้งทำให้เกิดมลภาวะกับสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้มีแนวทางในการจัดการกับปัญหาโดยการทำปุ๋ยอินทรีย์แบบไม่กลับกองและไม่กลับกอง โดยการทำปุ๋ยอินทรีย์แบบไม่กลับกอง ใช้มูลวัว เศษหญ้า กิ่งไม้ ใบไม้ ต้นไม้แห้ง และจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดทำปุ๋ยอินทรีย์แบบไม่กลับกอง ซึ่งจะทำให้ลดการใช้พลังงานคน โดยกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 16 คน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และนำปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มทดลองปลูกผัก ปลูกต้นว่าน ปลูกไม้ดอก รวมถึงแจกจ่ายให้กับคนในหมู่บ้านได้นำไปใช้ ส่งผลทำให้พืชผักชนิดต่างๆ มีความเจริญงอกงาม และพืชผักที่ทางศูนย์การเรียนรู้ได้ปลูกไว้ ผู้ที่อยู่ในชุมชนสามารถเก็บผลผลิตนำไปบริโภคได้ฟรีโดยไม่คิดมูลค่า โดยในวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ จะมีกลุ่มเด็กและเยาวชน มาร่วมทำกิจกรรมภายในฐานการเรียนรู้และในอนาคตมีการวางแผนเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้ได้ปริมาณที่มากพอจะทำการจำหน่าย

นอกจากนี้ ผลการดำเนินการในกระบวนการจัดการขยะของชุมชน ส่งผลทำให้มีการจัดตั้ง “กลุ่มเด็กรุ่นใหม่ใจรัก 3R” ขึ้นมา เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ โดยเน้นการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการคัดแยกขยะภายใต้ฐานการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน ดังนี้

1) ร่วมกิจกรรมกับศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการขยะที่ถูกต้อง

2) ร่วมกิจกรรมการคัดแยกของหมู่บ้าน ที่จัดรวบรวมขยะของหมู่บ้านขยะที่สามารถขายได้ เพื่อนำเงินรายได้เข้ากองทุนผ้าป่าขยะ

3) จัดบันทึกปริมาณขยะที่เกิดขึ้นของ บ้านเรือนภายในหมู่บ้านโดยใช้เทคโนโลยีการสแกน คิวอาร์โค้ด

4) สำรวจความสะอาดของถนนทุกสาย ภายในหมู่บ้าน และจัดเก็บขยะบริเวณข้างถนน ทุกสายในชุมชน ซึ่งเกิดจากบุคคลภายนอกที่ใช้ เส้นทางในการสัญจรไปมาทิ้งขยะไว้

5) รณรงค์ให้คนในชุมชนใช้ถุงผ้าแทน การใช้ถุงพลาสติกเวลาไปซื้อสินค้าภายในหมู่บ้าน

6) สานต่อโครงการและแนวทางการ จัดการขยะของหมู่บ้าน โดยช่วยกันลดปริมาณขยะ

ลดการใช้ถุงพลาสติก เลิกใช้กล่องโฟม จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้หมู่บ้านมีความสะอาด ปราศจากขยะ อย่าง ยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกร ในชุมชน

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการ จัดการขยะของเกษตรกรบ้านเจริญธรรม ตำบล เขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยแบ่งออก เป็น 4 หัวข้อ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมี ส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วม ในการประเมินผล พบว่า ภาพรวมเกษตรกรมีระดับ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.01) (Table 1)

Table 1 Agricultural community participation in waste management

Participation Process in Waste Management	\bar{x}	S.D.	Level
1. Participation in decision-making			
1.1 Participation in community waste management meetings.	2.95	1.12	Moderate
1.2 Participation in decision-making and planning activities related to community waste management.	2.95	1.02	Moderate
1.3 Participation in determining the use of resources and resource allocation for community waste management activities.	3.25	0.73	Moderate
Average	3.05	0.99	Moderate
2. Participation in activities			
2.1 Participation by sorting their waste in the community.	2.95	1.09	Moderate
2.2 Participation by providing financial support for community waste management activities.	2.98	1.11	Moderate
2.3 Participation by supporting materials and equipment for use in the community waste management project.	3.55	1.00	High
Average	3.16	1.11	Moderate
3. Participation in mutual benefit			
3.1 Participation in benefiting from adding value to waste.	2.65	1.48	Moderate
3.2 Participation in enhancing knowledge in waste management.	2.53	1.28	Low
Average	2.59	1.39	Low
4. Participation in evaluating the project outcomes of waste management			
4.1 Participation in monitoring the progress and outcomes of community waste management projects.	3.25	1.28	Moderate
4.2 Participation in assessing feedback and providing recommendations for community waste management projects.	3.05	1.24	Moderate
Average	3.15	1.27	Moderate
Total Average	3.01	1.19	Moderate

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 ด้าน คือมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.16) รองลงมาเป็น การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการจัดการขยะ (ค่าเฉลี่ย 3.15) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 3.05) และมีส่วนร่วมในระดับน้อย 1 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน (ค่าเฉลี่ย 2.59) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกษตรกรสามารถเข้าไปร่วมได้มากที่สุดคือการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับโครงการจัดการขยะ ได้มากกว่ากระบวนการอื่นๆ เพราะเป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้เป็นประจำในทุกครัวเรือน และการสนับสนุนเกี่ยวกับทรัพยากรที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวีรศักดิ์ และ คณะ (2564) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงกว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล

สำหรับผลการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกรในแต่ละกระบวนการ มีรายละเอียดดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกร ในส่วนของการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.05) โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับแรก คือ การมีส่วนร่วมกำหนดการใช้ทรัพยากร แหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในกิจกรรมโครงการในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.25) ทั้งนี้เพราะ โครงการการจัดการขยะของชุมชนนั้น จำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการจัดตั้งฐานกิจกรรมต่างๆ เกษตรกรจึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดการใช้ทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรมากกว่าการมีส่วนร่วมประชุมในการจัดการขยะของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงานของกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน ซึ่งในทั้งสองการมีส่วนร่วมนี้ จะมีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเป็นหลัก เมื่อมีการประชุมเกษตรกรที่ว่างเว้นจากการทำงาน แต่เกษตรกรบางส่วนก็ไม่สามารถเข้าร่วมได้เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว

2) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกร ในส่วนของการทำกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมมากเป็นอันดับแรก คือ การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในโครงการจัดการขยะของชุมชนในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.55) ทั้งนี้ เพราะในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการนั้น มีการนำวัสดุที่เกษตรกรมีมาสนับสนุนโครงการ เช่น การนำขยะที่เกิดขึ้นในครัวเรือนมาคัดแยกและนำมาพร้อมกับเกษตรกรคนอื่นๆ เพื่อร่วมกับโครงการของชุมชนและมีการสนับสนุนอุปกรณ์อื่นที่ใช้ในกิจกรรม เช่น การจัดทำถังขยะเพื่อหมักขยะเปียกภายในบ้าน หรือจัดการตั้งถังคัดแยกขยะภายในบ้านเพื่อแยกขยะตามแนวทาง วิธีการของโครงการขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการจัดการกิจกรรมของโครงการนี้

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกร ในส่วนของการรับผลประโยชน์ร่วมกันอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.59) โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมเป็นอันดับแรก คือ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมของโครงการในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.65) เนื่องจาก การเข้าร่วมกิจกรรมจะมีรายได้จากการทำกิจกรรม และเมื่อได้รายได้จากการทำกิจกรรมจะมีการแบ่งรายได้ให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมร้อยละ 80 และอีก ร้อยละ 20 เก็บไว้เพื่อดูแลฐานกิจกรรมต่างๆของโครงการ

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเกษตรกร ในส่วนของการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.15) โดยประเด็นที่เกษตรกรมีส่วนร่วมเป็นอันดับแรก คือ การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการของชุมชนในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.25) เนื่องจากชุมชนบ้านเจริญธรรมเข้าร่วมการประกวดชุมชนปลอดขยะ จึงส่งผลให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ในการประเมินผลของกิจกรรมภายในชุมชน และ
รับการประเมินชุมชนจากการประกวดแข่งขันชุมชน
Like (ไร่) ขยะ

สรุป

การจัดการขยะในครัวเรือนเริ่มจากการ
คัดแยกขยะตามประเภทของขยะ ประกอบด้วย
ขยะอินทรีย์ ขยะพลาสติก ขยะจากภาคเกษตร
และขยะติดเชื้อ แล้วจัดการขยะในแต่ละประเภท
ตามแนวทางการจัดการขยะ 3Rs โดยขยะที่พบใน
ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นขยะอินทรีย์ ประเภทเศษอาหาร
เศษผักในครัวเรือน จัดการโดยเปลี่ยนขยะอินทรีย์
ขยะทางการเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยนำมา
ทำเป็นปุ๋ยบำรุงดิน ขยะพลาสติก และขยะประเภท
ที่รีไซเคิลได้นำไปขายเป็นรายได้เข้ากองทุน และ
แยกขยะติดเชื้อเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการในการ
จัดการอย่างถูกต้อง สำหรับกระบวนการจัดการขยะ
ของชุมชน เริ่มที่กระบวนการรับรู้ถึงปัญหาของขยะ
และผลกระทบร่วมกัน จากนั้นจึงดำเนินการจัดตั้ง
คณะกรรมการของชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางใน
การจัดการขยะ โดยการส่งเสริมให้ครัวเรือนมีความ
รับผิดชอบในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง และการ
เสริมสร้างความตระหนักในชุมชนเกี่ยวกับการ
จัดการขยะ ควบคู่กับการอบรมความรู้ในการจัดการ
ขยะและความร่วมมือของชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นฐาน
เรียนรู้ด้านการจัดการขยะของชุมชน โดยประโยชน์
ที่เกิดขึ้นจากการจัดการขยะในชุมชน แบ่งออกเป็น
ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ คือ การเพิ่มรายได้จาก
การคัดแยกขยะและนำไปขายเพื่อเข้ากองทุน ด้าน
สังคม คือ เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรและเยาวชน
ในการจัดการขยะ และด้านสิ่งแวดล้อม คือ ลดมลพิษ
ทางอากาศจากการเผาขยะ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมใน
การจัดการขยะของเกษตรกรภาพรวมอยู่ในระดับ
ปานกลาง โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
สูงสุด รองลงมาเป็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และอันดับสุดท้ายคือ
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนและ
กระตุ้นให้เกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ
เรียนรู้ของกิจกรรมแต่ละฐานการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้
ตัวเกษตรกรได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเอง จาก
การเข้าร่วมทำกิจกรรมของโครงการจัดการขยะ
ของชุมชนมากขึ้น และมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ใน
การจัดการขยะในช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้เกษตรกร
สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น
2. ควรกระตุ้นให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม
กับกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนมากขึ้น โดย
กิจกรรมที่จัดขึ้นควรเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมแก่
เยาวชน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนเข้าใจและตระหนัก
ถึงปัญหาขยะที่เกิดขึ้น มีวิธีการจัดการที่เหมาะสม
และการเข้ามามีส่วนร่วมของโครงการนี้จะส่งเสริมให้
โครงการจัดการขยะของชุมชนมั่นคง สามารถสาน
ต่อโครงการต่อไปได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. 2559. แผนแม่บทการบริหาร
จัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-
2564). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล:
<https://www.pcd.go.th/publication/5061>.
(8 สิงหาคม 2565).
- กรมควบคุมมลพิษ. 2564. รายงานสถานการณ์มลพิษ
ของประเทศไทยปี 2564. (ระบบออนไลน์).
แหล่งข้อมูล: [https://www.pcd.go.th/
publication/26626](https://www.pcd.go.th/publication/26626). (15 กันยายน 2565).
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2563. การผลิตปุ๋ยจากมูล
ไส้เดือน. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล:
[http://aopdh03.doae.go.th/wp-content/
uploads/2020/02/AF.pdf](http://aopdh03.doae.go.th/wp-content/uploads/2020/02/AF.pdf). (7 สิงหาคม
2565).
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ม.ป.ป. คู่มือ
ประชาชนเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือน.
(ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: Microsoft
Word - คู่มือประชาชน เรื่อง การจัดการขยะ
ในครัวเรือน.doc (nongrawiang.go.th)
(20 สิงหาคม 2565).

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2565. รับผิดชอบต่อโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <https://www.greennetworkthailand.com/zero-waste-2566/> (29 ธันวาคม 2565).
- พัชรี ไกรแก้ว. 2550. พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้านกรณีศึกษา: แม่บ้านเขตเทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร. 208 หน้า.
- ไพบุลย์ แจ่มพงษ์. 2555. การใช้ประโยชน์และการจัดการขยะมูลฝอยของครัวเรือนประชาชนตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์อิสระ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, กรุงเทพมหานคร. 74 หน้า.
- ภฤศยา ปิยนุสรณ์และวรรณิ์ สุทธิใจดี. 2555. รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาการเลี้ยงไส้เดือนเชิงพาณิชย์ในการจัดการขยะอินทรีย์. ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, กรุงเทพมหานคร. 52 หน้า.
- วาริณนิศา วิจิตรวงศ์วาน และวิจิตรา ศรีสอน. 2565. แนวทางในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนต้นแบบบ้านรางพลับ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้วยแนวคิดขยะเหลือศูนย์. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น 8(4): 253-267.
- วีระศักดิ์ ขำเกิด วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง และมยุรีรัตน์เสริมพงศ์. 2564. การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง. Lawarath Social E-Journal 3(2): 13-30.
- สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร. 2558. คู่มือการคัดแยกขยะและวิธีการทิ้งขยะ. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <https://webportal.bangkok.go.th/upload/user/00000231/pdf/338-01.pdf>. (7 สิงหาคม 2565).